

De eenkleurige portzegels 1911-1947

Eénkleurige portzegels. 'Wat moet ik me daarbij voorstellen?', zult u zeggen. Welnu, we zullen proberen deze kreet in dit artikelje te verklaren.

In 1870 ontwierp de heer J.A. Schmidlin de eerste twee portzegels met een waarde van 5 cent (bruin op oranje) en 10 cent (karmijn op blauw). Men kon met deze twee waarden volstaan, omdat er - gezien de voorschriften - niet meer nodig waarden.

Afb. 1. Ongefrankeerde brief binnen het ressort van Rotterdam verzonden. Van Rotterdam naar Kinderdijk en moest daarom gefrankeerd zijn. In de plaats van afzending werd een portzegel van 5 cent geplakt en afgestempeld.

Toen er door de wijziging van de postwet veel meer portzegels nodig waren, werd een nieuwe emissie voorbereid met in totaal tien waarden. In 1881 werden deze tien zegels uitgegeven. Bij de fabricage maakte men gebruik van de cliché's die voor de twee zegels van 1870 waren vervaardigd. De cijfers 5 en 10 werden verwijderd en de losse randen bleven over. Er bestaan vier typen van deze randen. Wij verwijzen u hiervoor naar bladzijden 196 en 197 van de catalogus van de Nederlandsche Vereeniging van Postzegelhandelaren, 49e editie, 1990.

Afb. 2. Afdruk van één losse clichérand. Later werd het waardecijfer in de open ruimte gedrukt.

In het midden van deze randen werden nu bij het drukken losse cijfers aangebracht. Eerst werden de losse randen zonder waarde-aanduiding gedrukt. Daarna volgde nog een drukgang voor de waarde-aanduiding. Door deze werkwijze konden met de oude randen toch alle benodigde waarden worden vervaardigd.

De randen werden in een lichtblauwe kleur, en de waarde-aanduiding in zwart gedrukt. Een uitzondering was de 1 gulden, die in rood verscheen. De op deze wijze vervaardigde zegels waren dus de zogenaamde **tweekleurige postzegels** (Cat. NVPH, nrs. 3 t/m 12 en 13 t/m 26).

Afb. 3. Een ongefrankeerde ansichtkaart, verzonden op 20 mei 1902 en beport met 1 + 1 cent. Een portzegel van 2 cent is nooit uitgegeven.

Deze wijze van bedrukking werd gevolgd tot 1911, toen er weer een nieuwe uitgifte werd voorbereid (Cat. NVPH, nrs. 44 t/m 60). De randen - nog steeds naar ontwerp van de heer J.A. Schmidlin - en de waarde-aanduiding werden nu in dezelfde blauwe kleur gedrukt. De reden van deze wijziging vinden we in de Dienstorder van 1 februari 1912 bij de ingebruikneming van de zegels. We lezen:

"Teneinde de afstempeling van de portzegels beter te doen uitkomen dan bij de tegenwoordig in gebruik zijnde het geval is, zullen die zegels bij nodige aanvulling van de magazijnvoorraad, ook wat de waarde-aanduiding betreft, in lichtblauwe kleur worden gedrukt. "

Hoewel nu in één kleur werd gedrukt, bleef men toch gebruik maken van twee drukgangen. De aanmaak van nieuwe drukvormen voor elke waarde was blijkbaar te kostbaar. Later begonnen andere argumenten een woordje mee te spreken, zodat men na verloop van tijd toch heeft besloten de zegels in één drukgang te vervaardigen. Ook bij de emissie 1894 volgde men dezelfde werkwijze.

Afb. 4. Zeventien waarden van de emissie 1912 in de tweevoudige en/of enkelvoudige druk en met de tanding $12\frac{1}{2}:12\frac{1}{2}$.

Deze emissie noemt men nu de **éénkleurige portzegels**. Zoals we reeds zagen, zijn er twee verschillende drukmethoden gevolgd, en maken we daarom het volgende onderscheid:

- a. Tweevoudige druk
- b. Enkelvoudige druk

We zullen op beide manieren van drukken iets nader ingaan.

Afb. 5. Brief, verzonden op 16 juli 1941 als lokale brief in Amsterdam. De brief werd doorgezonden naar HiIversum. Het verschil in tarief tussen lokale en interlokale brieven bedroeg 2½ cent. Beport met 2½ cent.

TWEEVOUDIGE DRUK

Alvorens de nieuwe zegels in gebruik mochten worden genomen, moesten eerst de zegels van de vorige uitgifte zijn gebruikt. Zuinigheid stond voorop. De zegels in de tweevoudige druk zijn ook weer op twee verschillende manieren vervaardigd.

Bij beide werkwijzen echter werden eerst de vellen met de losse randen gedrukt, maar het aanbrengen van de waarde-aanduiding echter was verschillend. Aanvankelijk werden losse waarde-cijfers en logotypen (blokjes) met het woord cent gebruikt. De oplagen die uit 1911 en 1912 stammen, zijn op bovenstaande manier gedrukt. Naar men aanneemt, zijn de daarna volgende oplagen uitgevoerd met blokjes die de volledige waarde-aanduiding bevatten, dus het woord cent en het waarde-cijfer. De zegels zijn alle getand 12½:12½.

ENKELVOUDIGE DRUK

Hoewel in 1919 en 1920 de zegels met de waarde van 7 cent, resp. 50 cent nog werden uitgegeven in tweevoudige druk, was reeds in februari 1915 een aanvang gemaakt met het wijzigen van de drukmethode. De twee drukgangen - eerst de randen, en daarna de waarde-aanduiding - werden omgezet in één drukgang. Men moest dan wel voor elke waarde afzonderlijke cliché's maken. Dit was weliswaar een relatief grote uitgavenpost, maar de besparing van één drukgang woog tegen deze kosten op. Bovendien waren er nog andere voordelen, zoals de vaste stand van het waarde-cijfer in de zegel, een gelijkmatiger resultaat en een snellere produktie.

Het is voor een leek nauwelijks doenlijk om vast te stellen tot welke druk (tweevoudige of enkelvoudige) de zegels hebben behoord.

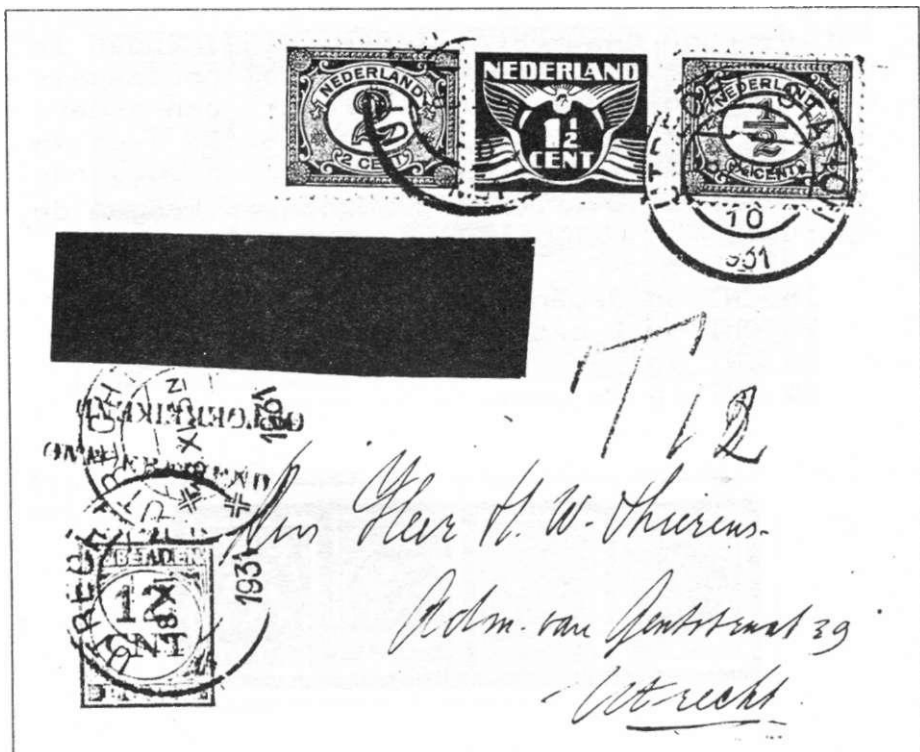

Afb. 6. Negen waarden met de gewijzigde tekening, die tussen 1921 en 1929 in omloop werden gebracht. De tanding was $12\frac{1}{2}:12\frac{1}{2}$.

Alleen wanneer men erg veel kennis bezit over deze emissies en de beschikking heeft over een groot aantal zegels, is er een kleine kans dat het lukt de juiste druk te bepalen. Aanvankelijk waren de zegels getand $12\frac{1}{2}:12\frac{1}{2}$. We zullen zien dat deze later wordt gewijzigd.

GEWIJZIGDE TEKENING

In 1921 werd overgegaan tot uitgifte van twee zegels, respectievelijk van **11 CNT** en een nieuwe **1 GLD**, beide in een gewijzigde tekening. De verandering bestond uit het verwijderen van de schakels uit de rand en het benutten van een groter waardecijfer, hetgeen de duidelijkheid ten goede kwam. Daarom de zegel van **1 GLD** in rood werd

Afb. 7. Brief, lokaal verzonden op 18 november 1931. Te weinig gefrankeerd 1 cent en geen expresserecht voldaan. Beport met 12 cent.

gedrukt, is niet met zekerheid te zeggen. Dit is vermoedelijk gedaan om vergissingen met een eventueel nog uit te geven zegel van 1 CNT te voorkomen. Een zegel van 1 CNT van dit ontwerp is echter nooit uitgegeven.

OVERDRUKKEN IN 1923

In 1923 zijn een aantal zegels voorzien van een overdruk. Door inflatie stegen de post-

tarieven en na verschillende wijzigingen in deze tarieven kregen een aantal portzegels door middel van een overdruk een andere waarde. De portzegels van 1½, 3, 7 en 7½ cent van de uitgifte van 1912 en volgende jaren waren overbodig geworden en kregen de opdruk:

1½ CNT op 3 cent,
2½ CNT op 7 cent,
25 CNT op 1½ cent, en
25 CNT op 7½ cent.

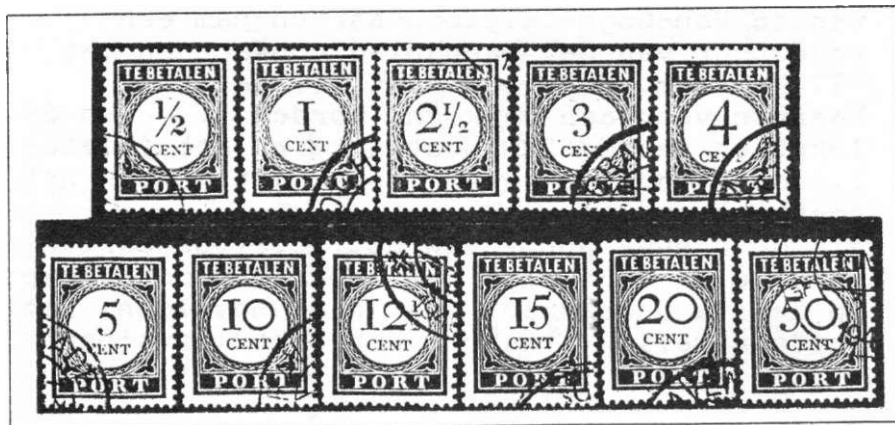
Afb. 8. Vier portzegels van de uitgifte 1912-1921, in 1923 overdrukt met 1, 2½, 25 en 25 CNT in zwart.

GEWIJZIGDE TANDING IN 1934

De frankeerzegels - Koningin Wilhelmina (Veth) en Vliegende Duif (Lebeau) - kregen in 1934 een andere perforatie en daardoor vanzelfsprekend een nieuwe tanding. Deze werd 13½:12³/₄. Dit schijnt na lange tijd van zoeken de meest ideale perforatie te zijn. Nog steeds zijn de in omloop zijnde zegels met de beeltenis van Koningin Beatrix en de cijferzegels voorzien van deze tanding.

Afb. 9. Tien waarden van de emissie 1921 met de tanding $13\frac{1}{2}:12\frac{3}{4}$.

Afb. 10. Elf waarden van de emissie 1912 met de tanding $13\frac{1}{2}:12\frac{3}{4}$.

Ook de in 1934 in gebruik zijnde portzegels kregen deze nieuwe tanding. Tot 1947 bleven de hierboven besproken uitgiften in omloop. Nadat in 1946 een nieuwe serie cijferzegels naar het ontwerp van J. van Krimpen was uitgegeven, volgde in 1947 een geheel nieuwe serie portzegels, die eveneens door J. van Krimpen was ontworpen.

A. BOSMAN

Nogmaals: Telefoonkaarten

Vanuit Nijmeegse PTT-kringen bereikte ons het bericht dat men niet onverdeeld gelukkig is met de beschrijving van onze loketbelevissen in het vorige nummer. Het valt niet mee om het iedereen naar de zin te maken, maar dat de PTT best aan verzamelaarswensen tegemoet wil komen, blijkt uit het volgende. Naar aanleiding van zijn eigen, en onze, ervaringen met de slechte verkrijgbaarheid van de Van-Gogh-telefoonkaarten nam een redacteur van het Maandblad contact op met PTT Telecom. Het resultaat is, dat deze kaarten voortaan verkocht worden "... aan de loketten van de 220 postkantoren met filatelieloket, dus de gehele openingstijd van het postkantoor" 1).

Als de nieuwe hobby van het telefoonkaartenverzamelen echt aanslaat, moet men de oproep op de standaardkaart maar niet navolgen. Die luidt namelijk: "Kaart verbruikt? Afvalbak!"

Jac Spijkerman

- 1) Brief van P. Houdewind, redacteur NMvPh, d.d. 11 juni j . 1 .